

Samjuel Blek

ZEMLJA GORI

Prevela
Dubravka Srečković Divković

Laguna

Naslov originala

Samuel Black

THE GROUND IS BURNING

Copyright © 2011 by Samuel Black 2010

Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Mihilu van den Ekhautu
koji je napravio sto na kojem je ova knjiga napisana
i kao dar kojim bih umilostivio Fortunu*

Sadržaj

Karta srednje Italije.	8
Spisak glavnih likova.	9
I	
KA SLAVNOJ BUDUĆNOSTI (1479–1498)	13
POZNAJ SVOGA NEPRIJATELJA (1499–1502) . .	53
II	
ZAMAK UKRŠTENIH SUDBINA (jesen 1502) . .	153
VRHUNAC PLANINE (zima 1502/03)	273
III	
GDE DUVA VETAR (leto 1503 – jesen 1504). . .	339
FORTUNIN OSMEH (1505–1516).	393
Pogovor	411

Karta srednje Italije

Spisak glavnih likova

LEONARDO DA VINČI (1452–1519)

NIKOLO MAKIJAVELI (1469–1527)

ČEZARE BORDŽIJA (1475–1507)

DOROTEJA KARAČOLO, mlada plemićka koju je oteo Čezare Bordžija

VITELOCO VITELI, upravnik Čita di Kastela, najamnik i jedan od Čezareovih kapetana

Meser Pjero da Vinči, Leonardov otac

Frančesko da Vinči, njegov stric

Tomazo Mazini, Leonardov pomoćnik

Đakomo Kaproti, zvani Salai, Leonardov mladi ljubavnik i pomoćnik

Donato Bramante, zvani Donino, arhitekt i Leonardov prijatelj

Luka Pačoli, matematičar i Leonardov prijatelj

Bernardo Makijaveli, Nikolov otac
Toto Makijaveli, njegov brat
Bjađo Buonakorsi, njegov prijatelj i kolega
Agostino Vespući, njegov prijatelj i kolega
Marijeta Makijaveli, njegova žena
Frančesko Soderini, njegov prijatelj i kolega, docnije kardinal
Pjero Soderini, firentinski ambasador, docnije gonfalonijer
Republike
Alamano Salvijati, firentinski političar i Nikolov neprijatelj

Rodrigo Bordžija, papa Aleksandar VI, Čezareov otac
Huan Bordžija, Čezareov brat
Lukrecija Bordžija, njegova sestra
Agapito Gerardi, njegov sekretar
Ramiro da Lorca, jedan od njegovih španskih kapetana
Mikele da Korela, zvani Mikeloto, njegov davitelj
Lorenc Behajm, njegov zvezdočatac
Sebastijan Pincone, jedan od njegovih uhoda

Oliveroto da Fermo, najamnik i jedan od Čezareovih
kapetana
Paolo Orsini, najamnik i jedan od Čezareovih kapetana
Đulijano dela Rovere, docnije papa Julije II, neprijatelj
Bordžijâ
Luj XII, kralj Francuske
Katerina Sforca, vladarka Imole i Forlija

Ako se sadašnjost uporedi s davnom prošlošću,
lako se vidi da u svim gradovima i svim ljudima
obitavaju iste želje i iste strasti koje su tu oduvek.

NIKOLO MAKIJAVELI

I

Ka slavnoj budučnosti
(1479–1498)

1

Firenca

28. decembar 1479.

NIKOLO: Kasnim na pogubljenje. To me jedi, jer više od godinu dana jedva sam čekao smrt ovog čoveka.

Gubim vreme na raspravu s majkom, koja kaže da ne mogu napolje. „Otac ti se sekira zbog kuge, Nikolo. Verovatno se bez potrebe uzbuđuje, ali otac ti je. Prav-kriv, moraš ga slušati.“

„Molim te, majko! Molim te, pusti me! Ne moramo reći tati...“

„Ne predlažeš mi valjda da lažemo oca?“

„Ne moraš doslovno da ga *slažeš*. Prosto mu nemoj reći.“

Majčino lice izobličuju čudnovati grčevi dok pokušava to da pojmi. Kako je uspela da proživi trideset i kusur godina a da ništa ne shvati o tome kako funkcioniše ovaj svet? Ja imam tek deset godina, a svet mi je prilično jasan.

Vidim da se koleba, međutim, koliko zbog mojih argumenata, toliko i od umora. Rešen da iskoristim tu prednost, moljakam i moljakam, glas mi je cmizdrav i nesnosan. „Ako nešto ne zna, neće mu nauditi“, kažem. U tišini koja je usledila pošto sam završio priču, oboje čujemo oca kako iskašljava krv. Majka se hvata za čelo kao da će se onesvestiti. Najzad uzdiše: „Idi kad moraš. Ali budi dobar. I brzo se vrati.“

Izlazim dok još nije stigla da se predomisli. Dok se vrata uz tresak zatvaraju, ostavljam za sobom ustajalu toplotu kuće i trčim ulicom ka radosnoj huci i smradu reke. Tamo je vazduh

hladan. Žutosiv je od prašine, sunca i dima. Napokon slobodan, prepuštam nogama da me nose najbrže što mogu.

Zaputio sam se ka Bardelu, gde vešaju sve izdajnike. Ime ovog izdajnika glasi Bernardo di Bandino Barončeli, i kao što svi znaju, on je izbo nožem Đulijana de Medičija u potiljak prilikom velike mise prošle godine u aprilu, vičući: „Evo ti, izdajniče“ dok ga je ubijao. Bilo je to u sklopu zavere koju su organizovali papa i porodica Paci: oni su hteli da preuzmu naš grad. Ubod je zadobio i Lorenzo Mediči – nožem u grlo – ali on je preživio, a zavera je skršena. Eto zašto ga zovemo Lorenzo Veličanstveni. Sve ostale ubice odavno su повеšane, ali ovaj Barončeli se krio u zvoniku, a onda je nekako pobegao iz Italije. Ali Mediči imaju oči svugde, tako se priča, te su ga našli u Carigradu. I ovog jutra će ga obesiti, a ja... ja to propuštam.

Guram se i migoljim krčeći put kroz svetinu na Ponte Vekiju, služeći se laktovima kao štitovima, i kako stižem do kraja mosta, tako vidim budalinu Bjađa gde me čeka, podbočen. Protrčavam pravo pored njega. „Hajde, kasnimo!“

Istoga časa, na ruci osećam njegov snažan stisak i čujem mu ljutit glas kako brekće. „Znam da kasnimo... a ko je kriv?... prekasno je sad da se trči... već smo propustili...“

Bjađo je debeo. Ne voli da trči.

„Možda je zakasnio i dželat“, kažem i čupam rukav iz njegovog stiska. „Hajde, idemo da vidimo!“

„Dželat uvek stiže na vreme!“, viče Bjađo, kao da ga je lično uvredilo što sam nagovestio nešto drugačije.

Ne obraćam pažnju na njega, već uporno trčim. Vrdam oko gomilica konjske balege što se puše, preskačem potocić pišaćke koji se sliva sredinom Vije Por Santa Marija. Skrećem desno i preprečujem uličicom gde živi rodbina moga oca – iznenadna tišina; stražnji zidovi kuća, rublje na žicama; neko odojče kmeči, miriše kuvani kupus – a onda izranjam na nepregledni, široki

prostor Pjace dela Sinjorija. Na trgu se igra kalčo, ogromna se gomila okupila okolo. Usporavam i gledam odozdo u palatu: pred vratima stoje naoružani stražari; trgovci patroliraju vojnici na konjima. Tu je *moć*. Još kasajući, dodatno istežem vrat unazad kako bih video visoku crnu kulu: zbog oblaka što hitro promiču iza nje izgleda kao da pada ka meni.

Jurim dalje: oko oboda rulje koja kliče i ruga se. Dok prolazim, neko se dernja i nekolicina ljudi ispred mene preturaju se kao domine. Jedan ustaje, iz nosa mu lipti krv, i vadi nož iza pasa. Njega optrčavam u širokom luku, potom produžujem sporednom ulicom: mračnijom, hladnijom, praznijom. Načas verujem da možda i nisam propustio, ali tad vidim kako se svetina izliva – smejući se, brzo govoreći – iz ulice zdesna, i znam da ide s Bardela.

Sad nemam drugog izbora do da zastanem; talas odraslih prejak je da bih mu se odupro. Stajem u jedna vrata, da povratim dah, i motrim kad će naići Bjađo. On se pojavljuje posle nekog vremena, crven kao cvekla, i mlitavo mi pada pred noge. S glave mu na kaldrmu curi znoj. Povrativši se, kaže, neutešnim glasom: „Rekao sam ti da dželat uvek stiže na vreme.“

Kod Bardela je ostala samo mala gomila. Stojimo ispod mrtvog tela i gledamo u njega: obrće se, lagano, sleva nadesno, potom zdesna nalevo. Prestali su svi grčevi; lice mu je crno.

Bjađo šapuće: „Evo tebi, izdajniče!“, i ja se smejem.

Uskoro odlaze svi osim mene i Bjađa, i jednog čoveka, malo pozadi, koji nešto zapisuje u svesku. Veoma je mlad, i lepo odeven, ali ne izgleda bogato: više kao siromah koji sav novac troši na odeću. Ima dugu kosu, košulja i čarape su mu ružičasti. „Jeste li vi pesnik?“, pita ga Bjađo. Bjađo većito prilazi nepoznatima i zapitkuje ih.

Ovaj diže pogled sa sveske i deluje kao da je okusio nešto gadno. „Odakle ti, pobogu, tako nešto?“

* * *

LEONARDO: Završavam podrobno beleženje onog što mrtvac ima na sebi, a onda opet gledam u skicu – pa u njega – pa u skicu – pa u njega. Glava, primećujem, nije baš kako treba. Previše liči na lobanju. Čovek koji visi nada mnom još izgleda kao živ – samo donekle umorno i žalosno. Pomireno sa sudbinom. Ponovo mu skiciram lice u donjem uglu. Mangupčići se primiču bliže i blenu u moju otvorenu svesku.

Debeli mangup kaže: „O, ne, nije pesnik. Vidi – običan umetnik.“

Običan umetnik!

Mršavi mangup pita: „Jeste li dobili od Medičija narudžbinu za neku sliku?“ Pokazuje na Botičelijeve figure na zidu Barđela. „Jeste li vi slikali ove druge izdajnike?“

Otkud tako malo dete može znati za takve stvari? *Narudžbina i Mediči i izdajnici* – te su reči u njegovim ustima kao prašina. Gledam mu u oči i ne vidim nevinost, ne vidim radost. Iz tih očiju, iznad uspijenog, surovog firentinskog osmeha izviruje samo odrastao čovek. Odrasteš u ovom gradu, i on ti doživotno ostavi beleg. Zahvalan sam što sam rane godine života proveo među drvećem, brdima i rekama.

sa brda kod Vinčija vidi se majčina kuća, iz dimnjaka se vije beo dim

„Ne, nisam ja slikao te druge ljude. Izgledali bi životnije da sam ih ja slikao.“

Mršavi mangup ne deluje kao da sam ostavio utisak na njega. „Elem, kažu da umetnik za svakoga dobija četrdeset dukata, koga god da slika.“

Pokušavam da sprečim oči koje mi se šire. Ali to je samo novac – u takvom radu nema slave. Niti će trajati. Zatvaram

svesku i vraćam je u džep. Ostavljajući mrtvacu nežnoj brizi ovih mangupčića, idem duž Vije Gibelina.

Prolazim pored debelih crnih vrata očeve kancelarije. Ne usporavam. Ne kucam. Oca sam poslednji put video uoči Božića, i vodili smo razgovor isti kao i uvek:

Kad ćeš se skrasiti i oženiti, Leonardo? Šta ti hoćeš da radiš u životu?

Želim da stvaram čuda, oče

O... ponekad me zbog tebe hvata beznađe

Usredsređujem se na kamenje pod nogama, na zidove i vrata u ljubičastim senkama, što se izdižu sa obeju strana. Dok idem ka gradskim zidinama, glasovi oko mene tihnu, ljudi je sve manje, kuće su malecnije i siromašnije. Skrećem desno, u usku sporednu ulicu – tako malu da nema ni imena – pa levo, u jednu drugu. I tamo, na kraju, nalazi se moj atelje.

Ulazim – prisni, izmešani mirisi terpentina, sirćeta, orahovog ulja. Mačor mjaucne, kokoške kvocaju u uglu. Grejem ruke nad mangalom. Tomazo, moj mladi pomoćnik, diže pogled sa svoje slike i pita kako sam.

„Dobro“, kažem ja gledajući mu preko ramena. Pokazujem na planine u pozadini slike. „Upamti da osnove treba da budu svetlije od vrhova.“

Tomazo se mršti, klima glavom, usredsređuje se na rad. Mačor se trlja o moje listove. Kroz tanke čarape osećam njegovu toplotu.

„Gde je Rikardo?“, pitam.

„Otišao je da kupi cinobera. Svi smo izašli.“

„Dao si mu novca iz škrinje?“

„Da... i deo od mog vlastitog.“

„Od tvog vlastitog. Zašto?“

Okleva. „U škrinji nije bilo dovoljno.“

„Prazna je?“ Crvenim. „Oprosti, Tomazo. Dići ću danas novca iz banke, pa ću ti vratiti.“

„Ne sekiraj se, majstore. Nema žurbe.“

Ali žurbe ima, i ja to znam. Vreme je snažan vetar, duva mi u leđa. Još malo pa dvadeset osam godina, a šta sam postigao? U mojim godinama, Mazačo je maltene bio dovršio sva svoja životna dela. Kad bih sutra umro, niko mi ni ime ne bi pamtito – zaostavština bi mi se svela na nešto malo sitnih dugova, šačicu nedovršenih slika. Nekoliko svezaka ispunjenih pitanjima... i takoreći bez ijednog odgovora.

Ponovo izlazim, sad bržim korakom. Zvona Santa Kročea počinju da pevaju. Nešto dalje, s moje desne strane, u odjek im se javljaju zvona Duoma. Ne želim da opet prođem pored očeve kancelarije, pa zato nasumično skrećem – desno, pa levo, pa ponovo desno. Idem nepoznatim ulicama. Miris psećeg izmeta, prosjački kašalj. Zurim u nepomične ljudske prilike skljojane u senkama i pitam se ko li među njima nosi kugu, ko je već udahnuo svoj poslednji dah. Zimi se zaraza obično uspava, ali ovog poslednjeg meseca odnela je četrdeset dva života. Leševe svakog jutra spaljuju u jamama za kužne, s onu stranu Arna – pa ako vetar duva s juga, taj otužni, mučni zadah bude prvo što udahnem kad raskrilim kapke na svojoj sobi.

memento mori

U glavi mi gruva, a želudac u mlazevima naliva žuč. Udaljujem se odatle – užurbano, slepo, smrdljivim uličicama i uzavrelim tržnicama, pored obešenih čereka životinjskog mesa i obruča muškaraca što se kockaju, nisam više svestan ni kuda idem, samo od čega želim da umaknem... i tad stižem, pukim slučajem, na Pjacu del Duomo. Bledo nebo izvija se kao visoki svod. Žedno pijem hladni vazduh, i časak potom već mi je bolje.

Iznenadan zvuk nada mnom, kao da se nebo rascepilo poput lista debele hartije – dižem pogled i vidim kako nad gradom

leti živ crn oblak divljih gusaka. I ko zna koji put, iščuđavam se kako to one same određuju pravac. Reklo bi se da nemaju vođu. Taj ptičji oblak vuku na razne strane različite grupe, on menja oblik kao kapi vode na nakrenutom staklu, ali nikad se ne razdeljuje, nikad ne zastajkuje. U tome je – u *tome* – postignuće! Savršenstvo! Misterija! Kako guske nađu put na jug? Kako lete s tako teškim telom? Može li i čovek tako leteti? Kako čovek hoda? Kako diše, govori, čuje, mršti se, smeši se, plače? Ta pitanja sebi postavljam od detinjstva. A postavljam ih i drugima...

stric mi se nežno podsmehivao dok smo silazili u vinograd iz naše kuće u Vinčiju – „Kaži mi kaži mi kaži mi. Zašto? Zašto? Zašto?“

Svako od nas je jedno živo čudo. Gledam oko sebe – muškarcima i ženama kupuju, prodaju, ogovaraju, šale se, krađu – i razmišljam kako neki od tih ljudi, oni koji imaju rđave navike i slabu pamet, ne zaslužuju tako fin instrument, takvu čudesnu raznolikost mehanizama.

A onda, u gomili, opažam slepog prosjaka, u monaškim haljinama, očne jabučice prevučene su belom skramom, i u meni nadolazi sažaljenje i zahvalnost. Biti slep, to je gore od smrti! Ko izgubi vid, izgubio je pogled na vaseljenu, i on je poput živog sahranjenog koji još može da se pomera i diše u svom grobu. Ali ja – ja vidim! Nikada ne smem da zaboravim kakvo je čudo taj dar. Vidim ne samo ono što vide drugi ljudi, već i neke stvari, verujem, koje oni ne vide. Zvuči kao hvalisanje, a ja bih voleo da sam smeran, ali... čitavog života mi se podsmevaju i sumnjaju u mene – zato što se moj otac nije oženio mojom majkom, zato što rđavo znam latinski, zato što je slikanje samo „mehanička umetnost“. Ali pesnici i učenjaci koji izriču takve opaske pojma nemaju koliko je više Istine u jednoj jedinog naslikanoj senci cveta nego u svim rečima Platona i njegovih podražavalaca. A da bi slikao verno, čovek mora *videti* – rad nerava i mišića

ispod kože, udar krila ptice medarice, kap vode na ružinoj lati, pokret vetra u senokosu. A da bi video, čovek mora razumeti. A da bi razumeo...

kaži mi kaži mi kaži mi zašto zašto zašto

Jer šta je neizbežni prethodnik svake istine? Pitanje. Uvek moramo pitati – nikad ne smemo prestati da pitamo. U misli mi se vraća jedan Lukrecijev stih:

*Konačno u najvećoj slavi obelodaniti smem
za tebe tu svetlost iza, kojom se sagledava
srž samog bića u središtu skrivena*

– a onda se razleže jeka zvona s katedrale, kidajući nit mojih misli. Opet! Kad promače vreme? Gledam naviše, u ogromnu kupolu – i u zlatnu kuglu na njenom vrhu, pri čijem sam postavljanju pomagao, pre osam godina. Sećam se – kako sam stajao na krovu sveta, posmatrao odozgo sićušne ljude, sićušne kuće, i zamišljao kakva ću sve velika dela ostvariti... uskoro. Tad sam imao svega devetnaest godina, čitava je budućnost bila preda mnom. A evo me i dalje izgubljenog među svetinom dole, niko sam i ništa.

Ubrzo počinje nova godina. Nova decenija. Možda bi trebalo da se preselim u novi grad, započnem novu karijeru? Što dalje od laparavih jezika, namrštenih obrva, podrugljivih usana, zaprljanih mozgova. Što dalje od pomračene prošlosti, ka slavnoj budućnosti. Treba mi samo redovan prihod – sa što manje spona koje me vezuju za druge. Sloboda da sprovodim svoje oglede, da učim latinski, da čitam knjige, da slikam ili vajam, otkrivam ili izmišljam, ili gradim nešto o čemu će ljudi pričati još dugo po mojoj smrti. *Obelodaniti tu svetlost iza*. Trebalo bi da pišem možda papi, ili milanskom vojvodi... moram to razmotriti.

Ali trenutno zvoni zvono. Uskoro će se banka zatvoriti. Okrećem se u mestu i žustrim korakom krećem u pravom smeru.

Pošto sam stigao do Santa Marije Nuove i digao dvadeset dukata, upravnik banke Fra Abijata opominje me da mi je na računu ostalo još svega osam. Osam! Trlja kažiprstom o palac. „Morate više da zarađujete, maestro Leonardo. Velike slike! Krupne narudžbine! I da ih završite, jednom u životu!“

„Znam, znam, ali...“ Razmahujem rukama da iskažem bespomoćnost.

Nikad dovoljno novca. Nikad dovoljno vremena.

2

Sant'Andrea u Perkusini

17. jun 1486.

NIKOLO: Ljubimo se i najzad se odvažujem da pođem rukom uz njenu haljinu. Ona me ničim ne zaustavlja. Unutrašnjost butina joj je meka kao testo i vrela kao sveže ispečen hleb. Žmuri i tiho ječi dok diše. A onda, taman kad hoću da dotaknem Svetinju nad svetinjama, ona otvara oči i smireno mi odmiče ruku.

„Tu ne.“

Uzdišem. „Čečilija...“ Kapci su mi teški, dah mi se guši od želje. Dodirujem je po goljoj mišici, prinosim lice bliže. „Molim te...“

„O, Nikolo!“ Odvraća pogled. „Znaš da to želim. Ali... čednost je sve što imam. Ako mi nju oduzmeš, šta će od mene biti?“

„Nikad nisi...?“

„Naravno da nisam!“

U hladu smo, okruženi drvećem. Ništa se ne čuje osim reke i zujanja buba. Posmatram je: mrka put, crna kosa, zelene oči, sočne usne; brada možda za trun preduga, zubi malo previše nalik zečjima, najneprimetniji trag tamnih malja na gornjoj usni... ali meni to ne smeta.

„Daj onda da se samo opet ljubimo“, predlažem.

Ali njoj su oči širom razrogačene. „Čuješ li zvona?“

Osluškujem: da, zvona crkve u San Kašanu tiho se oglašavaju u daljini. „Ne“, kažem.

„Lažove! Moram da idem.“

Ustaje, ja stajem do nje. Malčice je viša od mene.

„Sutra?“, pitam.

„Možda.“ Osmehuje se grizući usnu, i meni se topi duša. Još jedan poljubac za kraj, i otišla je: trči kroz šumu, izbija na sunce.

Došavši kući, osećam miris paljevine. Odlazim u kuhinju i vidim kako dim kulja sa gvozdene ploče što visi nad vatrom.

„Ovaj, tata?“

„Aj, sranje!“ Dotrčava iz bašte, s nekim Ciceronovim delom u ruci. „Šaran! Skroz sam ga smeo s uma. A toliko sam se rado-vao kad sam ga ulovio, sve razmišljao kako ću za promenu moći vama dvojici da donesem valjan ručak.“

Nas dvojica stojimo tu i žalostivo gledamo u sagorele ostatke ribe. „Misliš da ne bismo mogli ponešto da spasemo?“, pitam.

„Ne“, čuje se Totov glas iza nas. Bezizraznog lica, okruglog kao mesec, moj brat produžuje da struže ugljenisanog šarana u slivnik, a otac i ja bespomoćno posmatramo. Toto ima trinaest godina, a ponaša se kao da ima trideset pet; tata ima pedeset osam, a kao da ima petnaest.

„Nema veze“, kažem, grleći ga jednom rukom oko pleća. „Možemo u krčmu.“

„U krčmi smo jeli svakoga dana ove nedelje“, jadikuje Toto.

„Izvini, Toto“, kaže tata. „Izvini, Nikolo. Nismo baš uzorna porodica otkako vam je majka otišla a sestre se poudavale...“

„Tata, sve je u redu!“ Prevlačim prstom preko grla, gledajući u Tota: suptilan podsetnik da drži tu debelu gubicu začepljenu. Sva trojica idemo preko ulice u krčmu. „Jesi li makar uživao u pecanju?“, pitam.

„O, bilo je divno. Zar ne, Toto?“ Moj brat nešto gundā. „Sunce na licu, zvuk reke, mirisi sela... obavezno moraš i ti sledeći put, Nikolo. Kud si išao jutros, uzgred budi rečeno?“

„Ma samo do šume“, kaŕem, polaŕući ruku na teŕgu.

Antonio nam iznosi hleb, sir i sušene smokve, i galon piva. Seli smo za sto u uglu, ispod prozora sa zatvorenim kopcima. „I kako joj je ime?“, pita otac.

U tamnoj senci, ne moŕe videti da sam pocrveneo. „Čečilija“, mumlam.

Smeje se i pljeska me po ramenu. „Ti si dečak kakvog volim, Nikolo. Samo vodi računa da je ne uvališ u nezgodu.“

Jedemo, a tata nam priča šale na račun sveštenikā. Šale su stare, ali nagone nas na smeh; hleb je suv, ali zasićuje nas; pivo je neprevrelo, ali hladi nas. U celini, dobar ručak.

„O, uzgred budi rečeno“, kaŕe tata dok ja brišem usta krpom. „Jutros mi stiŕe glas da mi je Livije spreman kod štamparā. Da li bi skoknuo do Firenze da mi ga doneseš?“

Načas oklevam, razmišljajući kako će me Čečilija sutra ujutru čekati u šumi, ali očevo srećno, iščekivanja puno lice prevelik je izazov da bih se odupro. „Razume se, tata. Biće mi čast.“

Putujem na muli, sam samcit u ovom kraju šuma i brda, i misli mi lutaju. O, Čečilija! Na sam zvuk tvoga imena srce mi zakuca brŕe, kita mi se ukruti, a dušu mi razapne potmula, očajna čeŕnja. U glavi sastavljam pesmu za nju: neŕnu, vatrenu, pomalo prostačku. Delimično kao kod Ovidija, samo na toskanskom. Prilično sam ubeđen da Čečilija ne zna da bekne latinski.

U četiri je pesma manje-više gotova, a dnevna pripeka doseglja je vrhunac. Zastajem pred krčmom u Tavarnuceu, i u njoj vidim Filipa Kazavekiju, kovača: starog tatinog prijatelja. Časti

me pićem, a ja od krčmara zajmim olovku i komad hartije, pa škrabam stihove koje sam sastavio na putu.

Filipo srkuće pivo. „Učiš i kad si na raspustu, Niko?“

Diŕem pogled, pometen usred potrage za rečju koja se rimuje sa „zanos“. „Ne... to je pesma.“

Smeje se. „Još je nisi povalio? Pretpostavljam da nisi, inače se ne bi mućio da joj pišeš pesmu.“

„Devica je. Razmišljao sam... razmišljao sam da je pitam da se uda za mene.“ To iz mene govori pivo: nije mi bila namera da to pričam Filipu, iako mi sama ideja jeste prošla kroz glavu na dugom, vrelom putovanju.

„Šta reče? Pa imaš tek sedamnaest godina!“

„Ali moja Čečilija je čestita devojka. A ja...“ – odmeravam tu frazu na jeziku – „ja je volim.“

„Čečilija...“ Mršti se. „Nije valjda Čečilija Arigi?“

„Jeste. Što?“

„Čečilija Arigi iz San Kašana? Stanuje na uglu kod pekare? Otac joj kačar?“

Osećam kako mi srce jače kuca od zle slutnje. „Da.“

„Crna kosa, priglupa, brada kao bajonet, lepi sisići?“

„Jeste, dođavola! Pa šta s tim?“

Tiho se smeje. „Navlači te.“

„Kako to mislite?“

„Devica je otprilike koliko i papina švalerka, eto šta hoću da kaŕem. Ta je jahana više puta nego ona tvoja stara mula.“

Zurim u njega ucakljenim očima. „Ne verujem vam“, kaŕem. Ali verujem mu. Zvući previše sigurno. I već bleđi taj magličast, savršen lik devojke koju sam jutros ljubio, a zamenjuje ga ovaj novi, mračniji, nimalo laskavo podroban portret.

Piljim u zemljani pod, gde se krčmarov pas sladi pacovom kog je upravo uhvatio. Filipino se naginje i bocka me prstom u podvoljak. „Previše si naivan, momče. Moraš da se razbudiš;

budi skeptičniji. Ljudi ti neće reći istinu tek tako. A i zašto bi? Oni ti pričaju ono što misle da želiš da čuješ.“ Ustaje, steže me za rame. „Ne sekiraj se, Niko. Nikakve štete nema. Uvek je bolje znati ono najgore. A možda si nešto i naučio.“

Ništa ne govorim. Filipino se pozdravlja i izlazi iz krčme. Ja ispijam pivo i čitam pesmu koju sam napisao.

Pa ništa.

Bestraga s njom.

Gužvam hartiju u lopticu i bacam je u vatru.

Nebo se na zapadu crveni dok stižem na Pjacu dela Sinjorija. Umoran sam i potišten, ali prizor centra grada, koji bruji od sveopšte razdraganosti tople letnje večeri, ponovo me uzdiže duhom. Istinski volim Firencu. Kako veli izreka: „Selo je za stoku; grad je za čoveka.“

Jašuci stižem do štamparije: predajem sinjor Rosiju tri boce vina i jednu bocu sirćeta. Zauzvrat mi on daje Livijevu *Istoriju Rima*. Povezana je u telećak: predivan predmet. A unutra, sva mudrost starih: sve vrline i herojska pregnuća Rimske republike. Tata je mesecima radio na indeksu ove knjige kako bi otplatio jedan primerak; vino i sirće su samo za povez. Ponosito držeći knjigu pod miškom, vodim mulu gradskim ulicama, preko Ponte Vekija, pa natrag u našu kuću.

Pošto sam mulu smestio u staju, sedam na tatinu stolicu i otvaram Livija. Uskoro nisam više u Firenci, nisam više u ovom krotkom i pigmejskom dobu; boravim u jednom plemenitijem vremenu, većoj zemlji. Na više sati zaboravljam svoje sitne jade, svoje ljubavne čežnje; zaboravljam Ččiliju i njene laži (pa čak i njene butine); razmišljam samo o moći i slavi. Jednoga dana upustiću se u politiku. Ili to, ili ću biti slavan pesnik; nisam još sasvim odlučio.

Sanjarije mi prekida lupanje u vrata. Otvaram: tamo stoji Bjađo, zdepast i isceren. „Čuh da si se vratio. Izlaziš na piće? Svi će biti tamo.“

Smejem se od čiste radosti. „Bjađo! Bože, jest mi drago što te vidim! Hoću, izaći ću. Samo mi daj vremena da uzmem novca.“

Penjem se na sprat i punim džepove sitnim novcem. Dovoljno za malo vina, a možda i za izlet do Fraskata posle, da nađem kurvu. Stvarno je krajnje vreme da se izlečim od ove proklete nevinosti.

3

Sijena

11. avgust 1492.

ČEZARE: Bleštavilo sunca i smrad krvi. Znoj mi peče oči. Grmljavina pa muk.

Kobila mi krvari, drhti. Milujem je po vratu. Gledam oko sebe – hiljade očiju počivaju na meni. Hiljade očiju na biku.

Bik krvari. Iz plećaka mu štrče tri tanka mača. Bik je sve slabiji. Lokve krvi na sve strane. Bik je besan.

Oborene glave, juriša. Umirujem kobilu. Osećam pod butinom kako joj bije srce. Šapućem na španskom:

Miruj. Čekaj. Uskoro.

Bik juriša. Kobila drhti. Vreme polako mili. Zarivam još jedan mač biku u vrat.

Kobili se sapi pene od znoja. Pokušava da se dà u trk – kopita joj se klizaju po krvavim kamenim pločama. Bičji rog dokačinje kobilu. Kobila vrišti. Krvari i daje se u trk.

Bik se zanosi. Sjahujem, prilazim. Bik zuri u mene. Bik je besan, ali bik je slab.

Grmljavina pa muk. Otirem znoj sa očiju i dižem veliki mač.

Bik diže glavu. Ima snage za još jedan, poslednji juriš. Ali prekasno, prekasno.

Usta su mi suva. Ruke mokre. Glava pusta, mišići mlitavi. Ovo sam radio već bezbroj puta.

Izmahujem velikim mačem.

Grmljavina pa muk. Smrad krvi i bleštavilo sunca. Bičja glava na tlu.

Umivam ruke. Umivam lice. Svetina poje: „Bik je mrtav! Živeo Bik!“

Bordžija Bik, to hoće da kažu. Bik – znamenje naše porodice.

Skidam košulju i izmivam grudi. Miris krvi i dalje je tu. Sluga mi dodaje čistu odeću, rukavice natopljene mošusom. Svila na telu hladna, koža topla.

Devojke uzdišu: „Kako je hrabar! Mogao je poginuti!“ Ali znao sam da neću umreti. Još nije kucnuo moj čas.

Video sam se sinoć sa zvezdočacem. S Lorencom Behajmom. Izradio mi je horoskop. Kaže da mi stoje dve staze – dve moguće sudbine. Ako mi otac postane papa, steći ću slavu – i umreti mlad. Ako ne postane, živeću dugo – bez slave.

„Kao Ahilej“, rekao sam. Lorenc je klimnuo glavom. „Koliko mlad?“, upitao sam. „Teško je to reći“, kazao je Lorenc. „Koliko mlad?“, ponovio sam. „Kao Aleksandar“, kazao je Lorenc.

Aleksandar veliki umro je sa trideset dve godine. Aleksandar Veliki bio je Vladar Sveta.

Ja se bližim sedamnaestoj. Prošlo mi je više od pola života. Dođavola sve – nemam vremena za bacanje.

Dajem znak Fernandu, mome pažu. Pritrčava. „Da, gospodaru?“

„Još nema poruke?“

„Nema, gospodaru. Budite mirni, bićete obavešteni istoga časa...“

Odmahujem rukom. Začepio je gubicu. Klimam glavom. Nestaje.

* * *

Pet dana. Eto koliko već traje – sabor radi izbora pape. Moj otac u Rimu, u Sikstinskoj kapeli – osmehuje se, šapuće. Obećava, preti. Podmićuje. Možda mu je ovo poslednja prilika da postane papa. Stotinu dvadeset časova. A svaki čas kao dan.

Svake večeri – poruka od oca. Znam sve što se tamo zbiva. Promenljivi stavovi dve struje. Tovari zlata razaslatog u kardinalske palate.

U poslednjoj poruci – treći pretres. Krenulo mu je naruku. Preteže na njegovu stranu. Nada – ogromna nada. „Konačno mi je nadohvat.“

To je bilo sinoć. Dotad je čekanje bilo tup bol. A sad peče – groznica koja besni. Sada izgubiti, to bi bilo...

Sranje. Ne idi tamo. Da sam samo znao...

Dolazi sluga. Šapuće. Uređuju za *palio*. Nude se mita. Jedan suparnik je otrovan. Naša se taktika pooštrava.

To je obična konjska trka. Položio sam u nju petsto dukata. Ali šta su petsto dukata? O sudbino, o usude, o Fortuno... dajte da izgubim na trkama i osvojim – onu pravu nagradu.

Sekunde se vuku. Trube i doboši, zastave i dvokolice. Konji idu u korak. Svetina grmi.

Dolazi sluga, zadihan. „Ovde je glasonoša, gospodaru. Ali stražari mu ne daju da uđe...“

Ustajem. U trbuhu mačevi. „Vodi me njemu. Trkom!“

Pratim slugu što juri. Jebe mi se za dostojanstvo – za plemenito držanje. Moram da saznam. Moram da saznam SAD.

Guramo se kroz svetinu – do ruba trga. Glasonošu su postavili sijenski vojnici. Ispituju ga.

Dajem im novac. Govorim im da se čiste. Odlaze.

Zurim u glasonošu. Odeća mu je mokra od znoja. A pogled u očima – umoran... prestrašen? Donosi li rđave vesti?

„Govori.“

Prolazi trenutak...

„Gospodaru, čitav sam dan jahao da vam donesem vest...“

„Reci mi!“

Prolazi trenuak...

„Jutros je vaš otac izabran za novog papu. Uzeo je ime Aleksandar. Šalje vam svoje...“

Prolazi trenutak... i sve se menja. Udahneš, jedan si čovek. Izdahneš, neko si drugi.

Ja sam papin sin.

Sad hodam drugačijom stazom. Stazom ka slavi. Staza koju sam ostavio za sobom vodi kroz nizinu. Ova pak vijuga visoko, do nevidenih vrhunaca. Opasnija je – pad je smrtonosan. Ali sve velike stvari su opasne.

To. Dođavola, TO.

Stežem pesnice. Okrećem užagrene oči od glasonošnog lica. Priberi se. Doteraj masku. Daj glasonoši kesu zlata. Tamo odakle je potekla ima još mnogo. On mi ljubi noge – otvara usta da izlije neke lepe reči.

Dižem dlan. „Prištedi reči. Promeni konja. Pojedi nešto. Potom kreni natrag u Rim. Reci mome ocu da sam srećan i ponosan što je zaslužen izabran, bla-bla-bla. Upotrebi što više visokoparnih fraza. Moći ćeš da očekuješ od njega još zlata.“

„Da, gospodaru.“

Dozivam jednog slugu. „Spremi mi kočiju.“

„A konjska trka, vaše gospodstvo?“

„Zajebi konjsku trku. Spremi mi kočiju, rekoh.“

Nema se vremena za bacanje.

4

Milano

1. jul 1497.

LEONARDO: Odvajam oči od pozornice i preusmeravam ih na lica publike, koja se pojavljuju i nestaju onako kako plamsaju raznobojni plamenovi. Posmatram dok im lica izražavaju strah, začuđenost, razgaljenost, preneraženost. Kako se bližimo vrhuncu, dižem oči ka noćnom nebu. Ovaj deo predstave je rizičan. Niko to pre nije radio – mogao bi poći naopako. Žmirim u crnilo, i tad se pojavljuju prve bele pahulje, naizgled niotkuda, leno lelujući naniže u predivnim spiralama i kovitlacima. Gledam u publiku – niko još nije primetio. Oči su im i dalje uprte u pozornicu što se zamračuje, dok iščekuju novo čudo. A onda, jedno po jedno, uz uzdahe i usklike, osećaju na licu nešto hladno i mokro – i dižu pogled...

„Sneg!“

„Ali to je nemoguće! U jeku smo leta!“

Lukrecija Kriveli, vojvodina ljubavnica, osmehuje mi se i kaže: „Dragi Leonardo, kako ste to uspeli?“

Želim da stvaram čuda.

„On je čarobnjak!“, uzvikuje neko.

„Ni najmanje“, bunim se ja, i upravo tad počinje vatromet, sevajući u luku i rasprskavajući se po nebu. Dižem glavu da posmatram.

Uskoro je predstava gotova. Klanjam se dok dvorani kliču, spuštam se na kolena da primim zahvalnost njegovog gospodstva vojvode. Daje mi svilenu kesu s novcem. Ljubim mu rukavicu na ruci, a onda neprimetno odlazim.

Hitro prolazim dvorištem, koje je čitavo zastrto crvenim i plavim atlasom. Krišom odmeravam kesu u ruci – nije teška. Vojvoda je u poslednje vreme manje štedar – šuška se da mu se ljulja položaj. Prolazim pored stražarâ i prelazim spušten most. Videvši nepreglednu svetinu što se okupila na pedesetak koraka od Kastela Sforceska, vadim iz džepa karnevalsku masku i stavljam je.

Sada elegantno neprepoznatljiv, prolazim pored svetine. Nekolicina gladno zuri u mene (da li žele da me opljačkaju? da mi zahvale?), ali ja koračam dalje, pogleda oborenog ka tlu. Zamak ostaje iza mene i ja produžujem niz Viju Sanseverino i na kraju stižem do kuće Donina Bramantea. Kucam na vrata, skidam masku. Sluga me uvodi i saopštava mi da mogu pričekati u dnevnoj sobi. Tu sedim sam, žmureći, prisećajući se onih najlepših trenutaka te večeri *Salai u srebrnom plaštu sa zelenim porubom, s đavolastim osmehom na licu* sve dok se ne začuje kako se otvaraju ulazna vrata i kako graju dobro znani glasovi.

„Leonardo, tu si!“

„Šta radiš ovde sam samcit?“

„Svi su se oduševili, Leo!“

„Ali sneg! Ali sneg! Kako si *to* izveo?“

Ustajem i ljubim se s prijateljima dok me zapljuskuju njihovi glasovi. Il Sodoma, u skerletu, s đavoljim rogovima na glavi i majmunom ljubimcem na kadifenom povocu... Đakomo Andrea, mio i naočit, koji me grli i priča mi o novoj crkvi za koju je upravo dobio narudžbinu da je ukrasi... Luka Pačoli, trezvenog lica, blago posramljen zbog burnih preterivanja ostalih

mojih prijatelja, priča mi o nebeskim razmerama u oblicima svetla koje je stvorio vatromet... Donino glavom i bradom, s kosom u takvom neredu da bi pomislio neko za njega da se tek probudio, zari me svojim duševnim osmehom i pljeska dlanovima u znak da donesu još vina... i Tomazo, dabome, moj najpouzdaniji pomoćnik – sad ima bradu, ali u očima mu je još isti onaj žar za učenje, ista suva pamet koja mi se toliko dopala kad sam ga primio, kao šesnaestogodišnjaka, u Firenci. Odgovaram im na pitanja – a onda, šapatom, postavljam Tomazu vlastito.

„Jesi li video Salajja?“

„Nisam otkako je počela predstava.“

„Dao sam mu nekog novca. Kazao je da hoće nešto da kupi.“

„Zapanjuješ me.“

„Znam da misliš da ću ga razmaziti, Tomazo, ali...“

„To mene ne treba da se tiče, majstore, ali se izvinjavam – ne znam gde je.“

srebrni plašt nestaje, jedan drugi obris čeka ga u tami

„Nema veze – nije ni važno.“

Posle toga, sati prolaze u srećnoj izmaglici. Pijemo rashlađeno vino. Stižu i drugi gosti. Donino svira na lutnji. Il Sodoma igra, lascivno. U nekom trenutku pitam Luku kako se množe kvadratni korenovi, i on mi pokazuje na listu hartije. Dalje su mi uspomene mutne, zamračene, s ponekim prosevom.

Najzad, izmoren, pitam Donina mogu li odspavati sat vremena u njegovom krevetu, i on me vodi u sobu.

Skidam se i u mraku ležem na postelju. U toj sobi je vrućina, uprkos otvorenim prozorima. Usta su mi suva, a zidovi se pomalo obrću. Sklapam oči i, pošto mi to uvek donese mir duši, prisećam se predela oko Vinčija. Pogleda s vrha brda u blizini majčine kuće – čempresi nalik na crne plamenove sveća i obrisi brđâ što se pretapaju u sivu plavet iza njih.

majka se smeši, njen mirni, topli pogled – mama, volim te, i ja

Konačno padam u san... i sanjam da letim. Pred sobom vidim planine, oblake, ptice. Poda mnom se nemo, iznad jezerâ i livada, kreće ogromna krilata senka. Taj san mi se stalno javlja – najčudesniji od svih snova. Letim, i slobodan sam.

A onda čujem kako neko kašlje i otvaram oči. Počivam u surovoj svetlosti zore, u krevetu s pogužvanim čaršavima, a oko mene na podu ima pet-šest nepoznatih ljudi, mlitavih usta, zaudaraju. Jedan hrče.

Oblačim se, a onda se išunjavam između telâ usnulih gostiju i silazim u dnevnu sobu. Tih jutro iza terevenke – jastučici po podu, razbijen krčag, Donino spava na divanu. Previše je bio dobar da bi me budio, poslao kući. Primećujem na stolu list hartije i uzimam ga – brojevi, računske radnje, objašnjenja Lukinim urednim rukopisom. A ispod, pet reči: „Redovno presabiranje čuva dugotrajna prijateljstva.“ Kiselo se osmehujem. Dakle, sigurno sam Luki pričao o Salajju. Otcepljujem ceduljicu i pišem poruku Doninu, zahvaljujem mu na divnoj noći i izvinjavam se što sam mu zauzeo krevet. Ostatak hartije potom stavljam u džep i izlazim na vrata do ulice.

Napolju, Vija Sanseverino još počiva u hladu, ali u vazduhu se oseća toplota. Stižem do glavne ulice, pa udaram natrag, prema zamku. Tu je sunce nisko i jarko. Žmirkajući, vidim kako poslužitelji iznose na kapije delove drvenih skela i oslikanih pozadina od platna. U tihom preneraženju shvatam šta je to – rekviziti i scenografija sinoćne priredbe.

Volim da stvaram te iluzije, ali šta ako su one, kao što i glume, jedan život u mikrokosmosu – slavno blistanje za kojim sledi samo tama, gde za njime na ostaje više ni traga? Šta ako će sav moj rad, jednoga dana, biti isto tako neceremonijalno istovaren, bačen u neko skladište ili spaljen na lomači?

Želeo bih da svoje ime uklešem u mermeru, ali... jesam li svoji potpis makar naznačio i u prašini?

Ali ne, ja sad svet posmatram kroz mučnu sumornost mamurluka. Već sam stvorio nešto što će trajati.

Otipavam džep proveravajući je li mi tu ključ. Da, još je tu. Vojvoda je sigurno zaboravio. Završio sam tu fresku pre bezmalo godinu dana – ili mi je makar on rekao da je dovršena, i zabranio mi da dalje radim na njoj. Ali u poneku noć, poneku zoru, uđem tamo uz pomoć ključa i gledam je, sam. Pokušavam da je vidim novim očima. I svaki put mi poneka nesavršenost zavapi sa te žive slike – preklinje me da je izmenim.

Idem ka samostanu. Iza kamenih zidova čuju se braća kako poju, ali prerano je još njima za doručak. Dobro je – biću sam. Otključavam vrata trpezarije i dolazim do sredine prostorije. Potom se okrećem – i gledam. Prvi put je vidim onako kako sam maštao da je vide. Ne kao sliku na zidu, već kao savršenu iluziju – trpezarija bratstva se produžila, još jedan sto dodao se uz onih pet za kojima oni svakodnevno jedu. A za tim stolom sede Isus i dvanaest apostola.

I tad opažam nešto na podu, u podnožju slike. Neku prosutu hranu, možda, ili mrtvu bubu. Prilazim toj tačkici, s namerom da je sklonim, i izbliza vidim da su to sićušne ljuspe jasnoplave boje, sićušne ljuspe crvene. Spuštam se u čučanj, dodirujem jednu ljuspu prstom – pretvara se u prah.

Preneražen, ustajem i pretražujem pogledom sliku, oči mi lete s jednog na drugi deo. Uzmičem za nekoliko koraka i dižem pogled još više... do Isusovog plavog ogrtača, crvene košulje. U slici ima *rupa*. Sićušnih rupa, naravno – ne bih ih ni primetio da nisam našao ljuspice, ali...

rupe

Slika se osipa. Sigurno sam nešto pogrešio pri mešanju boja. A ako je posle godinu dana otpalo pet-šest majušnih ljuspi, koliko će ih otpasti kroz deset, pedeset, stotinu godina? Za petsto godina, moja slika uopšte više neće ni postojati – pretvoriće se

u ništavilo, u beo zid, u sliku nestalu poput duha. Spuštam čelo u šake i kroz kavez prstiju zurim u pod.

potpis makar naznačio i u prašini

Čujem korake, glasove – braća dolaze na doručak. Izlazim i udaljavam se, sunce je sad vrelije, ali grad izgleda još opusteliji nego maločas. Grad pepela, grad mrtvih nada.

Neko me doziva. Dižem pogled i vidim jednog od plemića s dvora. Diže ruke: „Sinoćna predstava, bravisimo! To se ne zaboravlja tek tako!“

Ne, mislim se u sebi, ali ipak ćeš zaboraviti – uskoro od nje ništa neće ostati.

Učtivo zahvaljujem plemiću i produžavam put, dok ljudi oko mene šapatom izgovaraju moje ime. Blenu i upiru prstom. Neko se smeje. Pritrčava mi jedno mršavo, prljavo dete i moli za koji sold. Bacam mu novčić i ubrzavam korak da bih izmakao šapatu i zurenju. Cena slave.

Ulazim u Viju Dante. Sad na ulicama ima više ljudi. Previše ljudi – grad poput nabujale reke. Koračam, nozdrve mi vređa gadan miris svinjske krvi i trulog voća, uši mi napada glasna buka trgovačke dreke i kamena pod čekićem, odeću i cipele mi prlja uporna plavosiva dimna čađ. Kad bi samo pustili da izgradim novi Milano i njime zamenim ovaj sumorni lavirint! Crtao sam im slike grada kakav imam u glavi – objašnjavao im kakve bi sve bolesti sprečili, koliko bi novca štedeli, koliko bi životâ poboljšali. Crtao sam visoke dimnjake koji će rasipati dim visoko iznad grada. Crtao sam sistem zapornica i točkova s lopaticama pomoću kojih bi se kanali koristili za pranje ulica. Grad sam podelio na dva nivoa – donji nivo, s tunelima i kanalima, za skladišta i trgovačke tezge, za kretanje živinčadi i robe, a gornji nivo za kuće, s lođama, unutrašnjim dvorištima i fontanama, sa širokim šetalištima gde ljudi mogu slobodno da hodaju između procvalog drveća i udišu nezagađen vazduh. O, sve ja to vidim